

Προοίμιο

Αυτό το βιβλίο αφηγείται την ιστορία του Γ' Ράιχ, του καθεστώτος το οποίο δημιούργησαν στη Γερμανία ο Χίτλερ και οι εθνικοσοσιαλιστές του, από την ολοκλήρωση της κατάληψης της εξουσίας το καλοκαίρι του 1933 μέχρι τις αρχές Σεπτεμβρίου του 1939, όταν αυτό το καθεστώς βύθισε την Ευρώπη στον Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου τόμου, *Η έλευση του Γ' Ράιχ*, ο οποίος αφηγείται την ιστορία των καταβολών του ναζισμού, αναλύει την εξέλιξη των ιδεών του και παρουσιάζει την άνοδό του στην εξουσία στη διάρκεια της κακότυχης Δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Ακολουθεί ένας τρίτος τόμος, *Το Γ' Ράιχ στον πόλεμο*, ο οποίος καλύπτει την περίοδο από τον Σεπτέμβριο του 1939 μέχρι τον Μάιο του 1945 και ερευνά την κληρονομιά του ναζισμού στην Ευρώπη και στον κόσμο κατά το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα και μέχρι τις ημέρες μας. Στον πρόλογο της *Έλευσης του Γ' Ράιχ* παρουσιάσαμε τη γενική προσέγγιση και των τριών τόμων και δεν χρειάζεται να την επαναλάβουμε λεπτομερώς εδώ. Όσοι έχουν διαβάσει ήδη τον πρώτο τόμο μπορούν να προχωρήσουν κατευθείαν στην αρχή του πρώτου κεφαλαίου αυτού του τόμου. Όμως μερικοί αναγνώστες μπορεί να θέλουν να τους υπενθυμίσουμε τις βασικές θέσεις του προηγούμενου τόμου, και όσοι δεν έχουν διαβάσει τον πρώτο τόμο μπορεί να επιθυμούν μια αναδρομή στον πρόλογο, ο οποίος παρουσιάζει σε γενικές γραμμές τα γεγονότα πριν από τα τέλη Ιουνίου του 1933, όταν αρχίζει η ιστορία την οποία αφηγούμαστε στις σελίδες που ακολουθούν.

Η προσέγγιση την οποία υιοθέτησα στο παρόν βιβλίο είναι κατ' ανάγκη θεματική, αλλά σε κάθε κεφάλαιο προσπάθησα, όπως και στον προηγούμενο τόμο, να αναμείξω αφήγηση, περιγραφή και ανάλυση και να χαρτογραφήσω την ταχέως μεταβαλλόμενη κατάσταση. Το Γ' Ράιχ δεν ήταν μια στατική ή μονολιθική δικτατορία· ήταν δυναμικό και ταχέως εξελισσόμενο και εξαρχής σπαρασσόταν από εγγενή μίσση και φιλοδοξίες. Κυριαρχούσε η παρόρμηση για πόλεμο, που ο Χίτλερ και οι ναζί θεωρούσαν ότι θα οδηγούσε στη φυλετική αναδιάταξη της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης σε όφελος των Γερμανών και θα αναδείκνυε τη Γερμανία σε κυρίαρχη δύναμη στην ευρωπαϊκή ήπειρο και, πέρα από αυτήν, σε ολόκλη-

ρο τον κόσμο. Στα κεφάλαια που ακολουθούν, τα οποία έχουν ως θέμα την αστυνόμευση και την καταστολή, την κουλτούρα και την προπαγάνδα, τη θρησκεία και την παιδεία, την οικονομία, την κοινωνία και την καθημερινή ζωή, τη φυλετική πολιτική και τον αντισημιτισμό, καθώς και την εξωτερική πολιτική, αναδύεται καθαρά ότι το κοινό συνδετικό νήμα είναι η κυρίαρχη επιταγή να προετοιμαστούν η Γερμανία και ο λαός της για έναν μείζονα πόλεμο. Όμως αυτή η επιταγή δεν ήταν ούτε ορθολογική αυτή καθαυτήν ούτε ακολούθησε συνεκτική πορεία. Σε κάθε τομέα αναδύονται οι αντιφάσεις και οι εγγενείς ανορθολογισμοί του καθεστώτος· η βιαστική εφόρμηση των ναζιστών στον πόλεμο περιείχε τα σπέρματα της τελικής καταστροφής του Γ΄ Ράιχ. Το πώς και το γιατί το Γ΄ Ράιχ θα ακολουθούσε αυτή την πορεία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ερωτήματα που διατρέχουν αυτό το βιβλίο και συνδέουν τα ξεχωριστά τμήματά του. Το ίδιο συμβαίνει και με πολλά άλλα ερωτήματα: σε ποιο βαθμό το Γ΄ Ράιχ κέρδισε την υποστήριξη του γερμανικού λαού· με ποιον τρόπο λειτουργούσε· σε ποιο βαθμό μάλλον ο Χίτλερ, παρά ευρύτεροι συστημικοί παράγοντες εγγενείς στη συνολική δομή του Γ΄ Ράιχ, καθοδηγούσε την εφαρμοζόμενη πολιτική· ποιες ήταν οι δυνατότητες για αντιπολίτευση, αντίσταση, διαφωνία ή έστω μη συμμόρφωση με τις επιταγές του εθνικοσοσιαλισμού στο πλαίσιο μιας δικτατορίας που αξίωνε την ολοκληρωτική πίστη και αφοσίωση των πολιτών της· ποια ήταν η φύση της σχέσης του Γ΄ Ράιχ με τη νεωτερικότητα· ως προς τι οι πολιτικές του Γ΄ Ράιχ σε διάφορους τομείς έμοιαζαν ή διέφεραν από πολιτικές οι οποίες εφαρμόζονταν αλλού στην Ευρώπη και πέρα από αυτήν κατά τη δεκαετία του 1930, καθώς και για πολλά ζητήματα. Η διάταξη των κεφαλαίων παρέχει τη δυνατότητα μιας αφήγησης που οδηγεί προοδευτικά στον πόλεμο.

Ωστόσο, ενώ ο διαχωρισμός των πολλών διαφορετικών πλευρών του Γ΄ Ράιχ σε διαφορετικά θέματα διευκολύνει τη συνεκτική παρουσίασή τους, υπάρχει αναπόφευκτα ένα τίμημα, αφού αυτές οι πλευρές αλληλεπιδρούσαν με ποικίλους διαφορετικούς τρόπους. Η εξωτερική πολιτική είχε αντίκτυπο στη φυλετική πολιτική, η φυλετική πολιτική είχε αντίκτυπο στην εκπαιδευτική πολιτική, η προπαγάνδα πήγαινε χέρι-χέρι με την καταστολή, και ούτω καθεξής. Έτσι η πραγμάτευση ενός θέματος σε ένα συγκεκριμένο κεφάλαιο είναι κατ' ανάγκη μη πλήρης, και ο αναγνώστης δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζει το κάθε κεφάλαιο ως ολοκληρωμένη ανάλυση των θεμάτων με τα οποία ασχολείται. Για παράδειγμα, πραγματευόμαστε την απομάκρυνση των Εβραίων από την οικονομία κυρίως στο κεφάλαιο για την οικονομία και λιγότερο στο κεφάλαιο για τη φυλετική πολιτική· καλύπτουμε τη διατύπωση από τον Χίτλερ των πολεμικών στόχων του στο αποκαλούμενο μνημόνιο Χόσμπαχ το 1937 στο τμήμα περί επανεξοπλισμού και λιγότερο στο κεφάλαιο περί εξωτερικής πολιτικής· αναλύουμε τις επιπτώσεις τις οποίες είχε για τον αντισημιτισμό του Γ΄ Ράιχ η κατάληψη της Αυστρίας από τη Γερμανία κυρίως στο τελευταίο κεφάλαιο

και λιγότερο στο τμήμα για τον αντισημιτισμό το 1938. Ελπίζω πως αυτές οι αποφάσεις για τη δομή του βιβλίου είναι λογικές, αλλά μόνο οι αναγνώστες που θα διαβάσουν το βιβλίο από την αρχή μέχρι το τέλος θα αντιληφθούν ξεκάθαρα τη λογική τους. Αν κάποιος θέλει να αξιοποιήσει αυτό το βιβλίο απλώς ως έργο αναφοράς, συνιστούμε να χρησιμοποιήσει το ευρετήριο, όπου καταγράφονται λεπτομερώς τα κύρια θέματα του βιβλίου, τα πρόσωπα και τα γεγονότα.

Για την προετοιμασία του παρόντος έργου επωφελήθηκα για μία ακόμη φορά από τις εξαιρετικές πηγές της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου του Καίμπριτζ, της Βιβλιοθήκης Βήνερ και του Γερμανικού Ιστορικού Ινστιτούτου στο Λονδίνο. Το Staatsarchiv der Freien- und Hansestadt Hamburg και η Forschungsstelle für Zeitgeschichte στο Αμβούργο είχαν την ευγένεια να μου επιτρέψουν να συμβουλευτώ το αδημοσίευτο ημερολόγιο της Luise Solmitz, και ο Bernhardt Fulda με προμήθευσε γενναιόδωρα με αντίγραφα από σημαντικά τεύχη γερμανικών εφημερίδων. Οι συμβουλές και η υποστήριξη πολλών φίλων και συναδέλφων είχαν ζωτική σημασία. Ο ατζέντης μου, Andrew Wylie, και το προσωπικό του, ιδιαιτέρως ο Christopher Oram και ο Michal Shavit, προσέφεραν με πολλούς τρόπους τον χρόνο τους για αυτή την προσπάθεια. Η Stephanie Chan, ο Christopher Clark, ο Bernhard Fulda, ο Christian Goeschel, η Victoria Harris, ο Robin Holloway, ο Max Horster, η Valeska Huber, ο Sir Ian Kershaw, ο Scott Moyers, ο Jonathan Petropoulos, ο David Reynolds, η Kristin Semmens, ο Adam Tooze, ο Nikolaus Waschmann και ο Simon Wider διάβασαν τα πρώτα προσχέδια, με έσωσαν από πολλά σφάλματα και έκαναν χρήσιμες υποδείξεις και είμαι υπόχρεος για τη βοήθειά τους. Ο Christian Goeschel είχε την ευγένεια να ελέγξει τα δοκίμια των Σημειώσεων και της Βιβλιογραφίας. Ο Simon Wider και ο Scott Moyers υπήρξαν παραδειγματικοί επιμελητές και οι συμβουλές και ο ενθουσιασμός τους είχαν ουσιαστική σημασία. Οι συζητήσεις μαζί τους ή οι υποδείξεις του Norbert Frei, του Gavin Stamp, της Riccarda Tommani, του David Welch και πολλών άλλων ήταν ανεκτίμητες. Η τυπογραφική επιμέλεια του David Watson ήταν παραδειγματική, η Alisson Hennesy κατέβαλε τεράστιες προσπάθειες για την αναζήτηση εικόνων και η συνεργασία μου με τον András Bereznáy για τους χάρτες ήταν εξαιρετικά εποικοδομητική. Η Christine L. Corton διάβασε ολόκληρο το χειρόγραφο και, πέρα από τη χρησιμότητα των επαγγελματικών γνώσεών της, η πρακτική υποστήριξή της όλα αυτά τα χρόνια ήταν αναντικατάστατη για το συνολικό σχέδιο. Οι γιοι μας, Μάθιου και Νίκολας, στους οποίους είναι αφιερωμένο αυτό το βιβλίο, όπως και το προηγούμενο, ήταν ένα ευπρόσδεκτο αντίβαρο σε σχέση με το ζοφερό αντικείμενο του έργου μου. Είμαι ευγνώμων σε όλους αυτούς.

Richard J. Evans
Καίμπριτζ, Μάιος 2005